

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (μτφρ.)

Ηροδότου Ιστορίες

Μετάφραση: Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος

Α' Γυμνασίου

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Ζωή Σπανάκου, <i>Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i>
	Ιωάννης Α. Πανούσης, <i>Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.</i> Έλαβε μέρος στη συγγραφή του πρώτου μέρους (1/3)
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Αντώνιος Σακελλαρίου, <i>Επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Πατρών</i> Αντώνιος Σανουδάκης, <i>Σχολικός Σύμβουλος</i> Βενετία Μπαλτά, <i>Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i>
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Ιωάννα Δρόσου, <i>Ζωγράφος</i>
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Μαρία Βασιλάκη, <i>Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i>
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Χριστίνα Αργυροπούλου, <i>Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i>
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Αγάθη Γεωργιάδου, <i>Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i>
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Γεώργιος – Θωμάς Λαζόγκας, <i>Ζωγράφος</i>
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

Πράξη με τίτλο:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση
το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσας
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παλνός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηνευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΜΑΚΕΤΑΣ,
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΩΝ ΒΑΣΕΙ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ,
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ:
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ / Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Ζωή Σπανάκου

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (μτφρ.)

Ηροδότου Ιστορίες

Μετάφραση: Ηλίας Σ. Σπυρόπουλος

Α' Γυμνασίου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

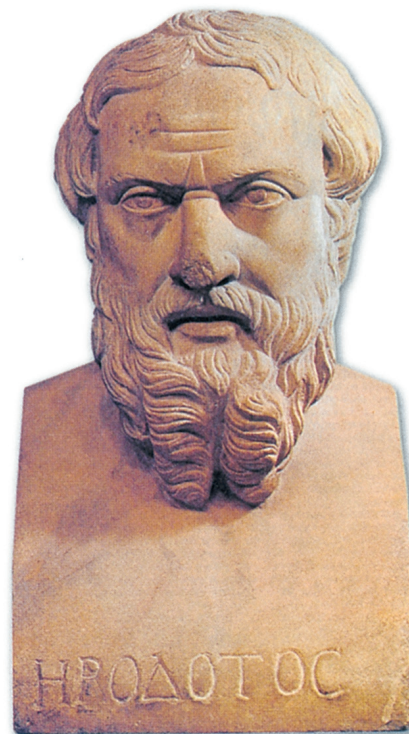
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό σημείωμα	7
Εισαγωγή	
Βίος και έργο του Ηροδότου	8
Χρονολογικός πίνακας	12
Διάγραμμα Ιστορίας	13
ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Ενότητα 1: Προοίμιο	14
Ενότητα 2: Κροίσος και Σόλων – Η νουβέλα του Άδραστου	18, 23
Ενότητα 3: Κροίσος και Κύρος.....	26
ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Ενότητα 4: Αιγύπτιος λόγος: Η χώρα και ο Νείλος.....	31
Ενότητα 5: «Θωμάσια» και «νόμοι» των Αιγυπτίων	34
Ενότητα 6: Μνημεία της Αιγύπτου	38
ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Ενότητα 7: Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη.....	42
Ενότητα 8: Τα πολιτεύματα	47
ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
Ενότητα 9α: Ο Ηρόδοτος ως γεωγράφος (περίληψη).....	52
ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
Ενότητα 9β: Η καταγωγή των Μακεδόνων – Η Ιωνική επανάσταση (περίληψη).....	53
ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΤΟ	
Ενότητα 10: Πριν από τη μάχη του Μαραθώνα.....	54
Ενότητα 11: Η μάχη του Μαραθώνα	58
ΒΙΒΛΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	
Ενότητα 12: Διάλογος Ξέρξη – Δημάρατου	64
Ενότητα 13: Η μάχη των Θερμοπυλών	69
ΒΙΒΛΙΟ ΟΓΔΟΟ	
Ενότητα 14: Πριν από τη ναυμαχία.....	77
Ενότητα 15: Η ναυμαχία της Σαλαμίνας.....	82
Ενότητα 16: Μετά τη ναυμαχία – Το φρόνημα των Αθηναίων	86
ΒΙΒΛΙΟ ΕΝΑΤΟ	
Ενότητα 17: Η μάχη των Πλαταιών – Το τέλος της Ιστορίας	89
Ευρετήριο	94

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας αισιοδοξεί να σας προσφέρει μέσα στις ελάχιστες σελίδες του ψήγμα-τα από το μεγάλο έργο του πρώτου Έλληνα ιστορικού και «πατέρα της ιστορίας», του Ηροδότου, να σας ανοίξει ένα παράθυρο στον κόσμο του, για να τον γνωρίσετε και να τον αγαπήσετε. Η πρώτη σας γνωριμία μαζί του θα είναι η **εισαγωγή**, στην οποία περιλάβαμε λίγα αναγκαία στοιχεία, τα οποία συμπληρώνονται σταδιακά στις **17 ενότητες** που ακολουθούν. Την εισαγωγή συμπληρώνει το **διάγραμμα της 'Ιστορίας'***, όπου μπορείτε να δείτε σε γενικές γραμμές το περιεχόμενο του ηροδότειου έργου κατά βιβλίο. Στον **χρονολογικό πίνακα** περιλάβαμε τα σημαντικότερα γεγονότα από την αρχή της ιστορικής αφήγησης του Ηροδότου ως το τέλος της και από τη γέννηση του ιστορικού ως το θάνατό του, σε ενιαία παράθεση. Θα έχετε έτσι μια εικόνα της εποχής του και του έργου του. Δεν συμπεριλάβαμε όμως –για πρακτικούς λόγους– τα γεγονότα στα οποία επεκτείνεται ο ιστορικός πολύ πέρα από τον κύριο άξονα του έργου του, π.χ. στην ιστορία της Αιγύπτου, όπου προχωρώντας στο παρελθόν φτάνει ως το 2800 π.Χ. Στο **ευρετήριο**, στο τέλος του βιβλίου, θα βρείτε σε ποια σελίδα αναλύονται όποιες λέξεις σημειώνονται με «αστεράκι». Οι λέξεις αυτές αφορούν όρους που χρησιμοποιούμε εμείς για να καταλάβουμε το έργο του Ηροδότου ή όρους του ίδιου του ιστορικού. Θα βρείτε επίσης τα ονόματα των σημαντικότερων προσώπων του έργου του και τις σελίδες όπου, κυρίως, τα συναντούμε. Στις ενότητες θα βρείτε περίληψη της *Ιστορίας*, κατά βιβλίο, όπως δηλαδή τη χώρισαν από τα αρχαία χρόνια οι φιλόλογοι. Το εικονογραφικό υλικό και οι χάρτες φωτίζουν το κείμενο και σας βοηθούν να σχηματίσετε μια εικόνα του κόσμου του ιστορικού μας. Ελπίζουμε το βιβλίο να βρει μια θέση στη βιβλιοθήκη σας και, κυρίως, ο Ηρόδοτος μια θέση για πάντα στην καρδιά σας.

Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς
(485 - περ. 425 π.Χ.). Προτομή,
ρωμαϊκό αντίγραφο. Νέα Υόρκη,
Μητροπολιτικό Μουσείο.

* Με τον όρο *Ιστορίη* στο βιβλίο αυτό παραπέμπουμε πάντοτε στο έργο του Ηροδότου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΗΡΟΔΟΤΟΥ

Ελάχιστες πληροφορίες έχουμε για τη ζωή του Ηροδότου. Γεννήθηκε γύρω στο 485/484 π.Χ. στην Αλικαρνασσό, δωρική αποικία στα Ν.Δ. παράλια της Μικράς Ασίας, στην περιοχή που ονομαζόταν Καρία, απέναντι από την Κω. Οι κάτοικοι της Αλικαρνασσού είχαν αναπτύξει πολλές σχέσεις με τους ντόπιους Κάρες· άλλωστε στην εποχή του Ηροδότου στην εξουσία βρισκόταν ένας ντόπιος τύραννος, ο Λύγδαμης, άνθρωπος του Πέρση βασιλιά, στον οποίο ήταν υποτελής. Η οικογένεια του Ηροδότου ήταν μία από τις «επιφανείς» της πόλης. Το όνομα του πατέρα του, Λύξος, δείχνει καρική καταγωγή, το ίδιο και του θείου του, Πανύαση. Αντίθετα το όνομα της μητέρας και του αδελφού του, Δρυώ και Θεόδωρος, αντίστοιχα, όπως και του ίδιου του Ηροδότου, είναι ελληνικά. Λίγο πριν από τα είκοσί του χρόνια, κατέφυγε στη Σάμο, για να σωθεί, όταν ο θεός του πήρε μέρος σε εξέγερση κατά του τυράννου Λύγδαμη και σκοτώθηκε. Στη Σάμο ο Ηρόδοτος έμεινε μάλλον ως το 455/454 π.Χ., οπότε επέστρεψε για ένα διάστημα στην Αλικαρνασσό, όταν η τυραννία είχε πια καταργηθεί. Τότε υποθέτουμε ότι άρχισε τα ταξίδια του ή λίγο αργότερα γύρω στο 450/440 π.Χ., όταν εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.

ΤΑΞΙΔΙΑ

Αναμφισβήτητα ήταν ένας από τους πιο πολυταξιδεμένους αρχαίους συγγραφείς, αφού επισκέφθηκε όλο σχεδόν τον γνωστό (στους Έλληνες) κόσμο της εποχής. Μάλλον όμως δε θα μάθουμε ποτέ πού ακριβώς πήγε και πότε. Από το έργο του έχουμε πληροφορίες ότι πήγε στον Εύξεινο Πόντο, στην Κολχίδα, την Ολβία, την Κριμαία, την Αζοφική θάλασσα –ίσως στα παράλια της Θράκης και της Μακεδονίας– στην Περσία, στην Εγγύς και Μέση Ανατολή, την Αίγυπτο, την Κάτω Ιταλία, τη Σικελία και την Κυρηναϊκή. Στο χάρτη (της σ. 41) μπορείτε να βρείτε τις χώρες αυτές, ενώ στο χάρτη «ο κόσμος του Ηροδότου» (της σ. 51), θα δείτε πώς έβλεπε ο ίδιος τον κόσμο της εποχής του. Σταθμό στα ταξίδια του αποτέλεσε η εγκατάστασή του στην Αθήνα, από όπου έφυγε το 444 π.Χ., για να πάρει μέρος μαζί με τον σοφιστή Πρωταγόρα στην ίδρυση της αποικίας των Θουρίων στην Ιταλία, ίδρυση που εντασσόταν στην πανελλήνια πολιτική του Περικλή.

Για το τέλος του υπάρχουν διάφορες παραδόσεις: ότι επέστρεψε στην Αθήνα, όπου και πέθανε ή ότι έζησε ως το τέλος της ζωής του στους Θουρίους γράφοντας την *Ιστορίη*. Η παράδοση ότι πέθανε στη Μακεδονία δεν φαίνεται πιθανή.

Στα ερείπια της Αλικαρνασσού (δεξιά) –της πατρίδας του Ηροδότου– είναι χτισμένη η πόλη Μπόντρουμ (αριστερά).

ΕΠΟΧΗ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Οι περσικοί πόλεμοι δεν είχαν τελειώσει, όταν γεννήθηκε ο Ηρόδοτος στην Αλικαρνασσό, η βασίλισσα της οποίας, Αρτεμισία, πήρε μέρος με τα πλοία της στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, στο πλευρό του Ξέρξη. Εγγονός της ήταν ο Λύγδαμης, ο τύραννος εξαιτίας του οποίου σκοτώθηκε ο θεός του Ηροδότου και ο ίδιος κατέφυγε στη Σάμο. Σ' αυτό το κλίμα έμαθε την αξία της ελευθερίας και ένιωσε το βάρος της τυραννίας. Όπως όλα τα παιδιά της εποχής του –και αιώνες μετά από την εποχή του– ο Ηρόδοτος μεγάλωσε με τα ομηρικά έπη, τα οποία μάλιστα λόγω του θείου του Πανύαση –ποιητή και «τερατολόγου», δηλαδή χρησμολόγου, μάντη– γνώρισε πολύ καλά, όπως φαίνεται από το έργο του. Η επίδραση του Πανύαση υποθέτουμε ότι ήταν καθοριστική, όχι μόνο για τη μόρφωση του νεαρού Ηροδότου αλλά και για τις πολιτικές του ιδέες. Στο έργο του παραθέτει πολλούς χρησμούς, στους οποίους δείχνει μεγάλο σεβασμό, δίνει ιδιαίτερη σημασία στο μυθικό ήρωα Ηρακλή και στους απογόνους του, ενώ είναι φανερό η άριστη γνώση της επικής ποίησης: όλα αυτά υπαινίσσονται την παρουσία του χρησμολόγου Πανύαση, ο οποίος έγραψε ανάμεσα στα άλλα και ένα έργο για τον Ηρακλή.

Στη Σάμο ήρθε σε στενότερη επαφή με το **ιωνικό πνεύμα**, το οποίο γνώριζε και από την Αλικαρνασσό, που, αν και δωρική στην ίδρυσή της, ανήκε στη σφαίρα επιρροής της Ιωνίας. Η ιωνική παιδεία του –η γνώση της ιωνικής διαλέκτου, ο ορθολογισμός¹ και ο εμπειρισμός²– αναμφισβήτητα συμπληρώθηκε στη Σάμο, ενώ καλλιιεργήθηκε η αγάπη του για τα ταξίδια και οξύνθηκε το φιλοπερίεργο πνεύμα του. Φαίνεται πως εντυπωσιάστηκε από τα μεγάλα έργα με τα οποία είχε κοσμήσει τη Σάμο ο τύραννος Πολυκράτης, αφού στο έργο του εκφράζει συχνά το θαυμασμό του και τα συγκρίνει με τα μνημεία της Αιγύπτου. Παρατηρώντας τα ο νεαρός Ηρόδοτος έμαθε να προσέχει τις λεπτομέρειες, να σημειώνει διαστάσεις, να περιγράφει με ακρίβεια.

Πολλά βέβαια θα διδάχτηκε από τα ταξίδια του, στα οποία στράφηκε «θεωρήσει εἵνεκεν», δηλαδή για μόρφωση – αν και δεν αποκλείεται να ανέπτυξε σ' αυτά και κάποια εμπορική δραστηριότητα, αλλά αυτό είναι δευτερεύον. Το σημαντικότερο είναι ότι γνώρισε τόπους και λαούς, θαυμαστά μνημεία, ήθη και έθιμα παράδοξα. Με την περιέργεια που τον διέκρινε, ρωτούσε συνεχώς για καθετί που του έκανε εντύπωση, μετρούσε τις διαστάσεις των οικοδομημάτων και κρατούσε σημειώσεις. Έτσι απέκτησε τεράστια εμπειρία και συγκέντρωσε πολύτιμο υλικό, που μας το παρέδωσε με την ιστορία του. Βέβαια στην εποχή του τα ταξίδια ήταν δύσκολα: επιπλέον δεν εξασφάλιζε πάντοτε την άδεια να επισκεφθεί όποια μέρη ήθελε σε μια χώρα και δεν γνώριζε ξένες γλώσσες, γι' αυτό χρησιμοποίησε διερμηνέα. Περισσότερο επηρεάστηκε από την Αθήνα, όπου εγκαταστάθηκε για ένα διάστημα. Η πόλη βρισκόταν τότε στον χρυσό αιώνα της και ήταν κέντρο μεγάλης πνευματικής κίνησης, μητρόπολη του ελληνισμού, πραγματικό σχολείο της Ελλάδος. Εκεί συμπλήρωσε τη μόρφωσή του, γνωρίστηκε με έξοχες πνευματικές προσωπικότητες: ανέπτυξε φιλικούς δεσμούς με τον Σοφοκλή, που τον επηρέασε στο έργο του και επηρεάστηκε από αυτόν, με τον Πρωταγόρα και τον Περικλή. Έτσι συμμετείχε με τον Πρωταγόρα στην ίδρυση των Θουρίων, στην Ιταλία, όπου γνώρισε τη διδασκαλία των Πυθαγορείων, με την οποία είχε έρθει σε επαφή ήδη από τον καιρό της Σάμου. Στην Αθήνα γνωρίστηκε καλύτερα και με την ιπποκρατική σχολή, που άκμαζε στην Κω και την Κνίδο, δωρική πόλη της Καρίας. Ίσως σ' αυτό να οφείλεται το ενδιαφέρον του για τις ιατρικές ιδέες, που είναι φανερό στο έργο του.

Νόμισμα Θουρίων. Νομισματικό Μουσείο, Αθήνα. Η επίδραση της Αθήνας που πρωτοστάτησε στην ίδρυση των Θουρίων, φαίνεται και από την απεικόνιση της κεφαλής της Αθηνάς στη μία πλευρά του νομίσματος.

1 ορθολογισμός: με τον όρο «ορθολογισμός» του Ηροδότου εννοούμε ότι ο ιστορικός εκφράζει τη δυσπιστία του σε παράδοξες ή αντιφατικές πληροφορίες, ότι αναζητεί τις αιτίες (γεγονότων, καταστάσεων, συμπεριφορών) όχι σε μύθους αλλά κυρίως σε γεγονότα που μπορούν να υποβληθούν σε κριτικό έλεγχο, να ελεγχθούν με τη λογική.

2 εμπειρισμός: η μεθοδολογία του Ηροδότου είναι στη βάση της εμπειρική, γιατί ο ιστορικός στηρίζεται πιο πολύ στην αυτοψία (ελέγχει με αυτοψία τις πληροφορίες του, βλέπει και ακούει ο ίδιος, κρίνει με την εμπειρία) ή και, όταν δεν μπορεί να ελέγξει με αυτοψία τις πληροφορίες του, τις συγκρίνει με την εμπειρία.

ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ - ΛΟΓΟΓΡΑΦΟΙ

Όταν ο Ηρόδοτος αποφάσισε να γράψει για τα θαυμαστά έργα Ελλήνων και «βαρβάρων» και για το πώς πολέμησαν, υπήρχε ήδη μια παράδοση ιστοριογραφική, την οποία είχε γνωρίσει. Οι πρώτοι εκείνοι ιστοριογράφοι ονομάζονται «λογογράφοι», γιατί γράφουν σε πεζό λόγο (ο οποίος ονομαζόταν «λόγος» σε αντιδιαστολή με τον ποιητικό λόγο που ονομαζόταν «έπος»), όμως τα έργα τους δεν είναι ακριβώς ιστορικά. Είναι περιγραφές ταξιδιών με περιεχόμενο εθνογραφικό, γεωγραφικό και ιστορικό. Οι πρώτοι «λογογράφοι» εμφανίστηκαν στην Ιωνία, όχι τυχαία, αλλά γιατί στην Ιωνία η κοινωνία είχε προοδεύσει· είχε αναπτυχθεί το κριτικό και ερευνητικό πνεύμα που θέλει να απαλλαγεί από την κυριαρχία του μύθου, να καταλάβει τον κόσμο με τη λογική, να ερμηνεύσει το παρελθόν και να διατηρήσει στη μνήμη ό,τι αξίζει από αυτό· είχαν δημιουργηθεί δηλαδή οι προϋποθέσεις για την εμφάνιση της ιστοριογραφίας. Ως τότε οι άνθρωποι στήριζαν τις γνώσεις τους για το παρελθόν στην επική ποίηση, στην οποία μπορούν να εντοπιστούν ιστορικά γεγονότα, αλλά καλυμμένα κάτω από τους μύθους. Άλλωστε ο πεζός λόγος (στον οποίο ανήκει και η ιστοριογραφία) εμφανίστηκε μετά τον ποιητικό, γιατί πρώτα πρώτα προϋποθέτει ανεπτυγμένο σύστημα γραφής. Η ιστοριογραφία γεννήθηκε στην Ιωνία, η γλώσσα της είναι η ιωνική διάλεκτος, ακόμα και η λέξη «ιστορία» (ιστορίη), που σημαίνει έρευνα, γνώση, πρωτοεμφανίστηκε στην Ιωνία. Ο αρχαιότερος λογογράφος είναι ο Κάδμος από τη Μίλητο, που έζησε κάπου στον 6ο αι., αλλά ο πιο αξιόλογος είναι ο Εκαταίος (μέσα 6ου αι.) που πρόσφερε πολλά στην έρευνα των πηγών και στο σύστημα χρονολόγησης με γενιές (κάθε γενιά ισοδυναμεί με 40 χρόνια). Το έργο του γνώριζε ο Ηρόδοτος, επηρεάστηκε από αυτό και χρησιμοποίησε πολλές από τις πληροφορίες του. Από τους άλλους λογογράφους έχουν διασωθεί λίγα αποσπάσματα, κάποιοι τίτλοι και ονόματα (Ξάνθος ο Λυδός, Χάρων ο Λαμψακηνός, Διονύσιος ο Μιλήσιος, Φερεκύδης ο Αθηναίος). Θεωρείται όμως ότι και αυτοί συνέβαλαν στη εξέλιξη της ιστοριογραφίας.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΗΡΟΔΟΤΟΥ

Ο Ηρόδοτος δεν έδωσε τίτλο στο έργο του· στο προοίμιό του χρησιμοποιεί τον χαρακτηρισμό *Ἱστορίης ἀπόδεξις*¹. Οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι το ονόμασαν «*Ἡροδότου Μούσαι*», το χώρισαν σε εννέα βιβλία και έδωσαν σε καθένα το όνομα μιας μούσας. Θέμα και κύριος άξονας του έργου του είναι οι πόλεμοι Ελλήνων-Περσών, που αρχίζουν το 494 π.Χ. με την κατάπνιξη της Ιωνικής Επανάστασης και τελειώνουν το 479 π.Χ. με την κατάληψη του περσικού φρουρίου της Σηστού, στη θρακική χερσόνησο του Ελλησπόντου, από τους Έλληνες. Ο Ηρόδοτος πιστεύει ότι η σύγκρουση αυτή (Ελλήνων-Περσών) μπορεί να κατανοηθεί και να ερμηνευθεί μόνο στο πλαίσιο της αντιπαράθεσης των δύο κόσμων που αντιπροσωπεύουν, Ευρώπης-Ασίας, γι' αυτό και εντάσσει τη σύγκρουση στο πλαίσιο αυτό. Έτσι αρχίζει την εξιστόρησή του από το 560 π.Χ., όταν ο βασιλιάς της Λυδίας Κροίσος υποτάσσει τις ελληνικές πόλεις της Ιωνίας, εγκαινιάζοντας τη σύγκρουση Ασίας-Ευρώπης. Με τη σειρά του ο Κροίσος θα υποταγεί στο βασιλιά Κύρο, ιδρυτή του περσικού κράτους, ο οποίος εφαρμόζει επεκτατική πολιτική. Ο Ηρόδοτος οργανώνει το υλικό του κατά τη διαδοχή των Περσών βασιλέων (Κύρος, Καμβύσης, Δαρείος, Ξέρξης) παρακολουθώντας τις κατακτήσεις τους. Πριν από κάθε αφήγηση μιας κατάκτησης όμως μας μιλάει για τους λαούς που υποτάσσουν οι Πέρσες βασιλείς. Για παράδειγμα στο πέμπτο βιβλίο βασικό θέμα είναι η ιωνική επανάσταση, περιλαμβάνονται όμως πολλές αφηγήσεις για γειτονικούς λαούς και χώρες, τη Φρυγία, την Καρία, τον Ελλησπόντο και την Κύπρο. Οι αφηγήσεις αυτές, που ονομάζονται **παρεκβάσεις***, γιατί βγάζουν τον Ηρόδοτο έξω από το βασικό άξονα του έργου του, μας δίνουν συναρπαστικές ιστορίες, στοιχεία πολύτιμα κάποτε για πολλούς λαούς, για τα ήθη και τα έθιμά τους, την ιστορία τους, τη χώρα και τα μνημεία του πολιτισμού τους.

Δηλαδή δύο είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του ηροδότειου έργου: α) ότι δεν ακολουθεί αυστηρά το βασικό θέμα του, αλλά κάνει *παρεκβάσεις* ή *παρενθήκες* (οι όροι ανήκουν στον Ηρόδοτο), που μόνο έμμεσα συνδέονται με αυτό και β) ότι το υλικό της *Ἱστορίης* δεν είναι μόνο ιστορικό. Οι παρεκβάσεις έχουν περιεχόμενο γεωγραφικό, εθνογραφικό, λαογραφικό (**λόγοι***) είτε είναι ιστορίες, συνήθως δραματικές ή άλλοτε ευτράπελες (**νουβέλες***, **ανέκδοτα***). Πολλές από τις ιστορίες αυτές είναι πραγματικά λογοτεχνικά αριστουργήματα. Κατά συνέπεια το έργο του χαρακτηρίζεται από *ποικιλία*. Στα χαρακτηριστικά αυτά φαίνεται η επίδραση από τα ομηρικά έπη, από το ιωνικό πνεύμα και τους Ίωνες λογογράφους, ιδίως από τον Εκαταίο.

¹ Θα μιλήσουμε γι' αυτό στην 1η ενότητα.

ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Το έργο του Ηροδότου, κάπου χίλιες σελίδες ενός σύγχρονου βιβλίου, σώθηκε ολόκληρο, αλλά δε γνώρισε τη μεγάλη διάδοση που είχαν άλλα έργα. Αντίθετα επικρίθηκε συχνά ήδη από την αρχαιότητα. Ο Πλούταρχος από τη Χαιρώνεια έγραψε ολόκληρο βιβλίο για την «κακοήθεια» του Ηροδότου, γιατί στο έργο του αποδοκιμάζει τις πόλεις που έσπευσαν να πάρουν το μέρος των Περσών – και πρώτα πρώτα τη Θήβα. Αλλά και στη νεότερη εποχή, ιδίως το 19ο αιώνα, ορισμένοι μελετητές υποστήριξαν ότι η πολυμορφία του έργου του δεν επιτρέπει να τον χαρακτηρίσουμε ιστορικό. Ακόμα, καθώς μερικά από τα γραφόμενά του φαίνονταν απίστευτα, θεώρησαν ότι είναι «παραμυθιάς» και όχι ιστορικός. Όμως η αρχαιολογική και ιστορική έρευνα απέδειξε ότι ο Ηρόδοτος είχε δίκιο σε πολλές περιπτώσεις που νόμιζαν ότι γράφει «παραμύθια». Βέβαια το έργο του περιέχει και ανακρίβειες και λάθη, αλλά τα περισσότερα είναι δικαιολογημένα, αν σκεφτούμε ότι αναφέρεται σε χώρες μακρινές, για τις οποίες δεν είχε πάντοτε γραπτές πηγές, ούτε και ήξερε τη γλώσσα τους. Δικαιολογημένα ο Ρωμαίος ρήτορας Κικέρων τον ονόμασε **«πατέρα της ιστορίας»** ήταν ο πρώτος που κατανόησε την αξία που έχει η ιστορία για τον άνθρωπο και διέσωσε στην ανθρώπινη μνήμη γεγονότα κοσμοϊστορικής σημασίας. Μάλιστα σήμερα που η ιστορία συμπεριλαμβάνει και την καθημερινή ζωή του ανθρώπου το έργο του Ηρόδοτου είναι πολύ πιο «σύγχρονο» απ' ό,τι το έργο άλλων ιστορικών.

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ - ΙΔΕΕΣ - ΑΞΙΕΣ

Βασική αντίληψη στο έργο του Ηροδότου είναι ότι η παραβίαση του **μέτρου** από τον άνθρωπο (ή η «υπερβολή», **κόρος**) τον οδηγεί στην **ύβρη** (αλαζονεία, υπέρβαση του μέτρου) και αυτό προκαλεί την οργή του θεού (**νέμεση**) και επιφέρει την καταστροφή (**άτη**), την τιμωρία του υβριστή (**τίση**). Στην εκδήλωση της ύβρης δε συναντάμε πάντοτε όλα αυτά τα στάδια, ούτε σταθερά με τη σειρά αυτή, π.χ. η άτη μπορεί να είναι τύφλωση του νου ή καταστροφή του υβριστή, η νέμεση να σημαίνει τη θεϊκή οργή ή την τιμωρία. Το **θείο φθονεί** την ανθρώπινη ευτυχία, όταν μάλιστα ο ευτυχισμένος άνθρωπος υπερηφανεύεται γι' αυτή. Τα ανθρώπινα πράγματα παρουσιάζουν **αστάθεια**: κανείς δεν είναι ευτυχισμένος για πάντα, ούτε άνθρωπος ούτε πόλη-λαός. Η πορεία καθενός διαγράφει την καμπύλη που ακολουθεί το τόξο, γράφοντας σχηματικά έναν κύκλο (**κυκλική αντίληψη** της ιστορίας και της ανθρώπινης μοίρας*). Στο έργο του Ηροδότου αναδεικνύονται αξίες όπως το **μέτρο** –αξία ελληνική, που στέκεται απέναντι στην ανατολική υπερβολή και αναδεικνύεται ρυθμιστής των πράξεων Ελλήνων και Περσών– και η **ελευθερία**: ο Ηρόδοτος κρίνει μάλιστα τα πολιτεύματα ανάλογα με το βαθμό που τη διασφαλίζουν: τάσσεται υπέρ της δημοκρατίας, που προασπίζει την ελευθερία, και στρέφεται κατά της τυραννίας, που την καταργεί.

Ο Ηρόδοτος γνώρισε πολλούς λαούς, έμαθε να σέβεται τον **«άλλο»**, τον ξένο, τη θρησκεία και τα έθιμά του. Ταξιδεύοντας διαπίστωσε την οικουμενικότητα της **θρησκείας**, γεγονός που ενίσχυσε την πίστη του. Ήταν προσηλωμένος στις παλαιές ηθικές δοξασίες και την παλαιά θρησκευτική πίστη. Στο έργο του πολλές φορές παραθέτει χρησμούς, τους οποίους σέβεται, όνειρα και θαύματα. Γι' αυτό, αν και ακολουθεί τον ιωνικό ορθολογισμό, επιδιώκοντας να κρίνει με τη λογική τα πράγματα και τις αιτίες των γεγονότων, πολλές φορές δέχεται εξηγήσεις που βρίσκονται έξω από το πεδίο της λογικής.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Σταθερή επιδίωξη του Ηροδότου είναι η ανακάλυψη της αλήθειας, για την οποία βασίζεται περισσότερο στην «αυτοψία», στην προσωπική του έρευνα, και μόνο όταν δεν του αρκεί αυτό στηρίζεται στους άλλους, για να πάρει πληροφορίες. Ελέγχει με τη λογική και την εμπειρία τις πληροφορίες και τις πηγές του. Πολλές φορές ακούει απίστευτα πράγματα, τα παραθέτει όμως και τα αφήνει στην κρίση μας – είτε λέγοντας ότι δεν τα πιστεύει, είτε πληροφορώντας μας απλώς ότι «έτσι λένε».

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στην εποχή του Ηροδότου δεν υπήρχε χρονολογικό σύστημα ενιαίο, ούτε στον ελληνικό χώρο ούτε στις διάφορες χώρες που επισκέφθηκε και για τις οποίες έγραψε. Χρονολογεί βασικά κατά γενιές, υπολογίζοντας τρεις γενιές ανά αιώνα· ακολουθεί τη σειρά διαδοχής των Περσών βασιλέων, αναφέροντας π.χ. ότι βρισκόμαστε στο πρώτο έτος βασιλείας του τάδε βασιλιά· αναφέρεται σε εποχές του έτους, σε Ολυμπιάδες και στον επώνυμο άρχοντα της Αθήνας· δίνει χρονικούς προσδιορισμούς στο διάστημα μιας ημέρας, αν πρόκειται να αφηγηθεί κάτι σημαντικό, όπως είναι για παράδειγμα η μάχη των Θερμοπυλών.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ π.Χ.	ΓΕΓΟΝΟΤΑ (από την αρχή της <i>Ιστορίας</i> ως το θάνατο του Ηροδότου)
560-546	Βασιλεία Κροίσου Λυδών
569-528	Ο Άμασης βασιλιάς της Αιγύπτου
550-528	Βασιλεία Κύρου
528-522	Βασιλεία Καμβύση
522-481	Βασιλεία Δαρείου
513	Εκστρατεία Δαρείου κατά των Σκυθών
510	Εξορία Ιππία
508	Μεταρρυθμίσεις Κλεισθένη
499-494	Ιωνική επανάσταση
496	Γέννηση Σοφοκλή
493	Ο Θεμιστοκλής επώνυμος άρχων
492	Α΄ εκστρατεία Περσών – Μαρδόνιος (καταστροφή στον Άθω)
490	Β΄ εκστρατεία Περσών – Δάτης και Αρταφρένης – μάχη Μαραθώνα – Μιλτιάδης
489	Αποτυχημένη εκστρατεία Μιλτιάδη στην Πάρο, κατάδικη – θάνατος Θάνατος Δαρείου – ο Ξέρξης βασιλιάς της Περσίας – γέννηση Πρωταγόρα στα Άβδηρα
485/484	Γέννηση Ηροδότου
480	Συνέδριο Ελλήνων στον Ισθμό Γ΄ Εκστρατεία Περσών – Ξέρξης Μάχη Θερμοπυλών – Λεωνίδας, ναυμαχία Αρτεμισίου Ναυμαχία Σαλαμίνας – Θεμιστοκλής – γέννηση Ευριπίδη
479	Μάχη Πλαταιών – Μάχη Μυκάλης Κατάληψη του περσικού φρουρίου της Σηστού από τους Αθηναίους ΤΕΛΟΣ ΙΣΤΟΡΙΗΣ
477	Ίδρυση Α΄ Αθηναϊκής Συμμαχίας (έδρα Δήλος)
474	Εξοστρακισμός Θεμιστοκλή
472	Αισχύλου <i>Πέρσες</i> : βραβείο – χορηγός ο Περικλής
470/469	Γέννηση Σωκράτη
468	Θάνατος Αριστείδη – Πρώτη νίκη Σοφοκλή κατά Αισχύλου (<i>Τριπτόλεμος</i>)
467	Νίκη Κίμωνα κατά των Περσών στον Ευρυμέδοντα ποταμό
462	Δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις Εφιάλτη Ο Περικλής στρατηγός στην Αθήνα (εκλεγόταν επί 29 χρόνια)
460	Γέννηση του Θουκυδίδη
458	Θάνατος του Θεμιστοκλή
456	Θάνατος του Αισχύλου
454	Μεταφορά του ταμείου της Αθηναϊκής Συμμαχίας στην Αθήνα (Αθηναϊκή Ηγεμονία) – Δίκη Αναξα- γόρα στην Αθήνα για αθεΐα – θάνατος Αλέξανδρου Α΄ Μακεδονίας
450	Εκστρατεία Κίμωνα στην Κύπρο – θάνατος Κίμωνα – νίκη Ελλήνων κατά Περσών
448	Ειρήνη με τους Πέρσες (Καλλίειος ειρήνη) – ανοικοδόμηση των ιερών της Αθήνας
447-432	Ανέγερση Παρθενώνα
446	Τριακονταετείς σπονδές Αθήνας – Σπάρτης
445	Γέννηση Αριστοφάνη – Σοφοκλή <i>Αίας</i>
444	Ίδρυση αποικίας Θουρίων από τον Περικλή – ο Ηρόδοτος στους Θουρίους
431	Πελοποννησιακός πόλεμος
430	Λοιμός στην Αθήνα
429	Θάνατος του Περικλή – γέννηση Πλάτωνα (429/428 π.Χ.) Θάνατος Ηροδότου στη δεκαετία 430-420 π.Χ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΙΣΤΟΡΙΗΣ		
ΒΙΒΛΙΑ	ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΠΑΡΕΚΒΑΣΕΙΣ
ΚΛΕΙΩ (I)	ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΚΡΟΙΣΟΥ-ΛΥΔΩΝ (560-546 π.Χ.) Ο Κροίσος πρωταίτιος της σύγκρουσης Ελλήνων/Ευρώπης-Ασίας. Ο Κροίσος υποτάσσει τις ελληνικές πόλεις της Μ.Ασίας. Διάλογος Κροίσου-Σόλωνα. Η ιστορία του Άτη και του Άδραστου. Αναζήτηση συμμάχων από τον Κροίσο – ιστορία Σπάρτης και Αθήνας – πόλεμος του Κροίσου με τους Πέρσες. Ο Κροίσος στην πυρά από τον Κύρο. Η κατάλυση του κράτους του Κροίσου από τον Κύρο.	I Οι προκάτοχοι του Κροίσου (<i>αναδρομική αφήγηση</i>) – ιστορία του Αρίωνα – ιστορία Σπάρτης – η νομοθεσία του Λυκούργου – Λυδικός λόγος – οι Μήδοι – οι Πέρσες – Ίωνες Μ. Ασίας – Δωριείς και Αχαιοί – Έλληνες και Κάρες – Καρικός λόγος – οι Βαβυλώνιοι – χώρες ως την Κασπία θάλασσα – Μασσαγέτες
	ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΚΥΡΟΥ (550-528 π.Χ.) (I 95-214) Καταγωγή Κύρου – απελευθέρωση των Περσών από τους Μήδους (βασιλεία Μήδων: Κυαξάρης, Αστυάγης: <i>αναδρομική αφήγηση</i>). Ο Κύρος κυριεύει τις ελληνικές πόλεις της Μ.Ασίας 545 π.Χ. Ο Κύρος κυριεύει τη Βαβυλώνα 539/538. Ο Κύρος εκστρατεύει κατά των Μασσαγетών 528 π.Χ. Θάνατος του Κύρου.	
ΕΥΤΕΡΠΗ (II)	ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΚΑΜΒΥΣΗ (528-522 π.Χ.) (II 1 – III 67) Ο Καμβύσης υποτάσσει την Αίγυπτο, εκστρατεύει κατά Λιβύων, Καρχηδονίων, Αμμωνίων και Αιθιοπών. Πόλεμος Σπάρτης-Σάμου, τυραννία Πολυκράτη, συμμετοχή Κορινθίων στον πόλεμο κατά της Σάμου. Θάνατος Καμβύση.	II Αίγυπτος: φύση της χώρας, ο Νείλος, Θωμάσια, Νόμοι, Ιστορία, Νόμοι των Αιθιοπών
ΘΑΛΕΙΑ (III)	Βασιλεία Μάγου (522-521 π.Χ.) (III 61-79, 139-147).	III Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη Περίανδρος (τύραννος Κορίνθου) Από την ιστορία της Σάμου – κτίσματα της Σάμου Οι Ινδοί – οι εσχαιτές της οικουμένης
ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ (IV)	ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΔΑΡΕΙΟΥ (522/1-485 π.Χ.) (III 84 – VII 3) Ο Δαρείος καταπνίγει την επανάσταση των Βαβυλωνίων (III). Κατάληψη της Σάμου από τους Πέρσες (III). Εκστρατεία Δαρείου κατά των Σκυθών (IV). Εκστρατεία στη Λιβύη (IV). Υποτάσσει Θράκες και Μακεδόνες (IV, V). Ιωνική επανάσταση (V) – άλωση και καταστροφή της Μιλήτου από τους Πέρσες, το τέλος της ιωνικής επανάστασης (VI). Εκστρατεία Μαρδόνιου κατά της Ελλάδας (492 π.Χ.) – ναυάγιο στον Άθω (VI). Εκστρατεία Δάτη και Αρταφρένη – Μάχη Μαραθώνα (490 π.Χ.) (VI). Θάνατος Δαρείου.	IV Σκυθικός λόγος – οι Υπερβόρειοι – το σχήμα της οικουμένης – Λιβυκός λόγος
ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ (V)		V Περιήγηση Θράκης – οι λιμναίοι της Πρασιάδας – Ιστορία της Σπάρτης – Ιστορία της Αθήνας – Η πτώση των Πεισιστρατιδών, πόλεμος Αθηναίων-Αιγινιτών – Αίγινα Ιστορία της Κορίνθου (οι Κυψελίδες) – οι Αλκμεωνίδες
ΕΡΑΤΩ (VI)		VI Η «σαγήνευση» Η ιστορία του Μιλτιάδη – η Αίγινα – Ιστορία της Σπάρτης – η τύχη του Μιλτιάδη
ΠΟΛΥΜΝΙΑ (VII)	ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΞΕΡΞΗ (485-465 π.Χ.) (VII 4 - IX 122) Ο Ξέρξης καταπνίγει την επανάσταση των Αιγυπτίων – εκστρατεία Ξέρξη κατά της Ελλάδας: μάχη Θερμοπυλών (480 π.Χ.) (VII) (VIII): ναυμαχία Αρτεμισίου 480 π.Χ. – ο Ξέρξης στην Αθήνα – ναυμαχία Σαλαμίνας 480 π.Χ. – επιστροφή Ξέρξη – Ο Μαρδόνιος στην Ελλάδα	VII Η ιστορία του Σπερθία και του Βούλη – πόλεμος Ελλήνων και Καρχηδονίων στη Σικελία – ο Δημάρατος και η Σπάρτη
ΟΥΡΑΝΙΑ (VIII)	IX: μάχη Πλαταιών 479 και Μυκάλης (479 π.Χ.) – κατάληψη του περσικού φρουρίου της Σηστού στον Ελλήσποντο (479 π.Χ.) από τους Έλληνες.	VIII Θεσσαλείς και Φωκείς Οι Πελοποννήσιοι Η βασιλική δυναστεία των Μακεδόνων
ΚΑΛΛΙΟΠΗ (IX)	ΕΠΙΛΟΓΟΣ (IX 122)	IX Αποφθέγματα Κύρου {Σε διάφορα σημεία του έργου σποραδικές αναφορές στην πεντηκονταετία 479-431 π.Χ. και στην πρώτη φάση του πελοποννησιακού πολέμου 431-421 π.Χ.}

BIBΛIO ΠΡΩΤΟ (I)

Κλειώ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρώτο βιβλίο της *Ιστορίας* οργανώνεται γύρω από δυο μεγάλους βασιλιάδες: τον Κροίσο, βασιλιά της Λυδίας, και τον Κύρο, βασιλιά της Περσίας. Τον Κροίσο υπέδειξε ο Ηρόδοτος στο προοίμιο της *Ιστορίας* ως υπεύθυνο για την αρχή της σύγκρουσης Ευρώπης-Ασίας, γιατί υποδούλωσε τις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας. Αρχίζει λοιπόν την αφήγησή του από αυτό το σημείο και, αμέσως, γυρίζει προς τα πίσω στην ιστορία των προγόνων του Κροίσου, για να καταλήξει πάλι στον ίδιο, στα γεγονότα της βασιλείας του, στη χώρα και στο λαό του και στη σύγκρουσή του με τον Κύρο· σύγκρουση που του στοιχίζει το θρόνο και την ελευθερία του. Ο ιστορικός πιάνει τώρα το νήμα της ιστορίας του Κύρου· θα μας αφηγηθεί πώς ανέβηκε στο θρόνο, πώς νίκησε τους Μήδους που είχαν υποδουλώσει τους Πέρσες, πώς έγινε ιδρυτής του περσικού κράτους και πώς συγκρούστηκε με τον Κροίσο. Θα μας μιλήσει για τα ήθη και τον τρόπο ζωής των Περσών αλλά και όλων των λαών με τους οποίους συγκρούστηκε ο Κύρος, και θα κλείσει την αφήγηση με το θάνατο του Κύρου.

Η μουσα Κλειώ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1n

ΠΡΟΟΙΜΙΟ I, 1–5, 6

Θεματικά κέντρα

- Ο συγγραφέας και το έργο του
- Οι αιτίες της σύγκρουσης Ελλήνων – Περσών

Αυτοπαρουσίαση
συγγραφέα,
περιεχόμενο και
σκοπός του έργου

Ηροδότου του Αλικαρνασσεά¹ η έκθεση των ερευνών, ώστε ούτε όσα πραγμάτωσε το ανθρώπινο γένος² να ξεθωριάσουν με τον καιρό, ούτε έργα μεγάλα και αξιοθαύμαστα, άλλα Ελλήνων και άλλα βαρβάρων³ επιτεύγματα, να μείνουν στην αφάνεια – κι όλα τα παραπάνω κι επιπρόσθετα ποια ήταν η αιτία⁴ που πολέμησαν ο ένας τον άλλο.

Ηροδότου Αλικαρνησσεός ιστορίας απόδεξις ἥδε, ὥς μίτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μίτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροις ἀποδεχθέντα, ἀκλεᾶ γένηται, τὰ τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.

Οι μυθικές αιτίες:
Αρπαγές γυναικών
Η περσική εκδοχή

11. Λοιπόν, απ' τη μεριά των Περσών οι σπουδασμένοι τους⁵ ρίχνουν στους Φοίνικες⁶ την αιτία της έχθρας· λένε δηλαδή πως ετούτοι, με το που ήρθαν από τη θάλασσα που ονομάζεται Ερυθρά⁷ στη δική μας θάλασσα⁸ κι εγκαταστάθηκαν στους τόπους όπου και σήμερα ζουν, επιδόθηκαν αμέσως σε ταξίδια σε τόπους μακρινούς και, μεταφέροντας εμπορεύματα της Αιγύπτου και της Ασσυρίας έφταναν και σ' άλλα μέρη, κυρίως όμως στο Άργος⁹. Λοιπόν, το Άργος εκείνη την εποχή είχε τα πρωτεία στο κα-

1 Ηροδότου του Αλικαρνασσεά: δηλώνει το όνομα και την πατρίδα του, όπως πριν από αυτόν ο λογογράφος Εκαταίος και αργότερα ο Θουκυδίδης.

2 το ανθρώπινο γένος: ο Ηρόδοτος θεωρεί την ιστορία έργο όλων των ανθρώπων.

3 βαρβάρων: «βάρβαρος» στον Ηρόδοτο σημαίνει αλλόγλωσσος· η λέξη δεν έχει τη μειωτική σημασία που πήρε αργότερα. Ο ιστορικός αναφέρει ισότιμα Έλληνες και «βαρβάρους» και αποδίδει τα «αξιοθαύμαστα έργα» και στους δύο.

4 η αιτία: με τη φράση αυτή ολοκληρώνει το κυρίως προοίμιο και μεταβαίνει στο δεύτερο μέρος του προοιμίου του, όπου διερευνά τις αιτίες της σύγκρουσης Ελλήνων-βαρβάρων.

5 οι σπουδασμένοι τους (πρωτότυπο «λόγιοι»): οι μορφωμένοι, μέλη της ανώτερης τάξης, που γνώριζαν καλύτερα την προφορική παράδοση. Φαίνεται πως αποτελούσαν πηγή πληροφοριών για τον Ηρόδοτο.

6 Φοίνικες: σημαντικός λαός, εγκατεστημένος στην περιοχή του σημερινού Λιβάνου, θαλασσοπόροι και έμποροι, ανταγωνιστές των Ελλήνων, ταξίδευαν σ' όλο τον τότε γνωστό κόσμο.

7 Ερυθρά (θάλασσα): ο Ηρόδοτος ονομάζει έτσι, εκτός από την Ερυθρά θάλασσα, τον Περσικό κόλπο και τον Ινδικό Ωκεανό. Εδώ εννοείται ο Περσικός κόλπος.

8 στη δική μας θάλασσα: η Μεσόγειος, ιδίως η ανατολική, όπου αναπτύχθηκε η ελληνική ναυσιπλοΐα.

9 Άργος: ο Όμηρος αναγνωρίζει το Άργος ως τη σημαντικότερη πόλη της Πελοποννήσου και συχνά ονομάζει όλους τους Έλληνες Αργείους.

θετί ανάμεσα στις πόλεις της χώρας που σήμερα¹⁰ ονομάζεται Ελλάδα. Και, πως φτάνοντας τέλος πάντων σ' αυτό το Άργος οι Φοίνικες έβγαζαν και πουλούσαν τα εμπορεύματά τους. Και, πως, την πέμπτη ή την έκτη μέρα αφότου έφτασαν –κι είχαν ξεπουλήσει σχεδόν όλη τηνπραμάτεια τους– κατηφόρισαν στη θάλασσα κι άλλες πολλές γυναίκες κι ανάμεσά τους κι η θυγατέρα του βασιλιά· κι είχε τ' όνομα με το οποίο την αναφέρουν και οι Έλληνες, το ίδιο: Ιώ¹¹ του Ινάχου. Πως στάθηκαν ετούτες εκεί, κατά την πρύμη του καραβιού, κι αγόραζαν απ' τα εμπορεύματα ό,τι λαχταρούσε η ψυχή τους πιο πολύ, κι οι Φοίνικες ξεσηκώνοντας ο ένας τον άλλο όρμησαν απάνω τους. Λένε λοιπόν πως οι περισσότερες απ' αυτές τους ξέφυγαν, όμως την Ιώ μαζί με άλλες τις άρπαξαν, τις έμπασαν στο καράβι και παρευθύς έβαλαν πλώρη για την Αίγυπτο.

12. Λοιπόν, έτσι έφτασε η Ιώ στην Αίγυπτο λένε οι Πέρσες, κι όχι όπως λεν οι Έλληνες, και πως αυτό στάθηκε η αρχή των αδικημάτων. Και ιστορούν πως ύστερ' απ' αυτά κάποιοι Έλληνες (γιατί δεν είναι σε θέση να τους αναφέρουν με τ' όνομά τους) πιάνοντας στεριά στην Τύρο της Φοινίκης άρπαξαν τη θυγατέρα του βασιλιά, την Ευρώπη¹²· δεν αποκλείεται αυτοί να ήταν Κρήτες¹³. Και, πως μ' αυτά ήρθαν ίσα κι ίσα¹⁴· όμως, ύστερ' απ' αυτά, πως οι Έλληνες είναι που έγιναν πρωταίτιοι των δεύτερων αδικημάτων¹⁵. Γιατί, πλέοντας με μακρόστενο καράβι¹⁶, έπιασαν στεριά στην Αία της Κολχίδας, εκεί κατά τον ποταμό Φάση¹⁷, και πως απ' εκεί, αφού πέτυχαν και τους άλλους σκοπούς για τους οποίους είχαν πάει, άρπαξαν τη θυγατέρα του βασιλιά, τη Μήδεια. Και πως ο Κόλχος έστειλε κήρυκα στην Ελλάδα και ζητούσε ικανοποίηση για την αρπαγή και να του δώσουν πίσω τη θυγατέρα· αλλά, πως οι άλλοι του αποκρίθηκαν ότι ούτε εκείνοι τους έδωσαν ικανοποίηση για την αρπαγή της Ιώς της Αργίτισσας· λοιπόν ούτε αυτοί θα δώσουν ικανοποίηση σ' εκείνους.

Η αρπαγή της Ευρώπης. Ψηφιδωτό, 3ος αι. μ.Χ. Μουσείο Σπάρτης.

13. Και λένε πως, ύστερ' απ' αυτά, στην επόμενη γενιά¹⁸ ο Αλέξανδρος¹⁹, ο γιος του Πριάμου, έχοντας ακούσει αυτά, θέλησε να πάρει γυναίκα απ' την Ελλάδα με αρπαγή, ξέροντας πως σε καμιά περίπτωση δε θα του ζητήσουν ικανοποίηση²⁰, αφού ούτε εκείνοι έδωσαν. Κι έτσι λοιπόν, σαν άρπαξε αυτός την Ελένη, οι Έλληνες αποφάσισαν αρχικά να στείλουν απεσταλμένους και να ζητήσουν πίσω την Ελένη και ν' απαιτήσουν ικανοποίηση για την αρπαγή. Και, πως οι άλλοι αντιπαράθεσαν στα επιχειρήματά τους την αρπαγή της Μήδειας· γι' αυτήν εκείνοι ούτε έδωσαν ικανοποίηση ούτε την έδωσαν πίσω, ενώ αυτοί τους τη ζητούσαν, και τώρα θέλουν να τους δοθεί από άλλους ικανοποίηση;

10 σήμερα: δηλαδή, την εποχή της συγγραφής του Ηροδότου (μέσα του 5ου αι. περίπου).

11 Ιώ: κόρη του Ινάχου, ιέρεια της Ήρας στο Άργος. Σύμφωνα με τον ελληνικό μύθο, ο Δίας την ερωτεύτηκε και τη μεταμόρφωσε σε αγελάδα, για να τη σώσει από την Ήρα· εκείνη όμως της έστειλε μια αλογόμυγα (οίστρο) που την κατεδίωξε ως την Αίγυπτο.

12 Ευρώπη: κόρη του βασιλιά της Φοινίκης, έδωσε το όνομά της στην ήπειρό μας, όταν ο Δίας τη μετέφερε εκεί μεταμορφωμένος σε ταύρο.

13 Κρήτες: ο Ηρόδοτος υποθέτει ότι θα ήταν Κρήτες, γιατί ήταν γνωστή η θαλασσοκρατορία τους τη μινωική εποχή και οι ληστρικές επιδρομές τους (και από τον Όμηρο).

14 ήρθαν ίσα κι ίσα: ήρθαν ισόπαλοι, αφού είχαν διαπράξει από μία αρπαγή ο καθένας.

15 των δεύτερων αδικημάτων: νέα αφορμή αντεκδίκησης με την αρπαγή της Μήδειας, κόρης του Αιήτη (ή Κόλχου), βασιλιά της Κολχίδας (βλ. χάρτη 1, σ. 41). Πρόκειται για την αργοναυτική εκστρατεία, που έγινε για την αρπαγή του «χρυσόμαλλου δέρατος» (=δέρματος).

16 μακρόστενο καράβι: πολεμικό πλοίο (σε αντίθεση με το «στοργγυλό» που ήταν φορτηγό). Είναι η Αργώ της αργοναυτικής εκστρατείας.

17 Φάση ποταμό: τον θεωρούσαν όριο μεταξύ Ευρώπης και Ασίας (βλ. χάρτη 1, σ. 41).

18 επόμενη γενιά: εννοεί τους ήρωες του τρωικού πολέμου που ήταν παιδιά των Αργοναυτών. Ο Ηρόδοτος προσδιορίζει χρονικά τα γεγονότα με αναφορά στις γενιές των Λυδών και Περσών βασιλέων (εδώ των ηρώων)· η γενιά ισοδυναμεί με 33 περίπου χρόνια. Και σήμερα θεωρούμε ότι τρεις γενιές καλύπτουν έναν αιώνα.

19 Αλέξανδρος: άλλο όνομα του Πάρη, γιου του Πριάμου, γνωστό από την Ιλιάδα.

20 ικανοποίηση («δίκη» στο πρωτότυπο): με την επανάληψη της λέξης τονίζεται η σημασία της ανταπόδοσης της αδικίας· θυμίζει το «όφθαλμόν αντί όφθαλμού».

Η εκστρατεία
των Ελλήνων
στην Τροία

14. Λένε λοιπόν πως ως αυτό το σημείο το μόνο που έκαναν κι ο ένας και ο άλλος ήταν αρπαγές, αλλά απ' εδώ και πέρα η μεγάλη ευθύνη²¹ βαρύνει τους Έλληνες· γιατί εκείνοι ξεκίνησαν πρώτοι τις εκστρατείες εναντίον της Ασίας κι όχι αυτοί στην Ευρώπη. Λοιπόν λένε, θεωρούν ότι οι αρπαγές γυναικών δείχνουν οπωσδήποτε ανθρώπους άδικους, αλλά το να χαλάσουν τον κόσμο για να τιμωρήσουν, επειδή αρπάχτηκαν, ανόητους, ενώ η απόλυτη αδιαφορία για την αρπαγή τους, γνωστικούς· γιατί, στο κάτω-κάτω, αν δεν το ήθελαν οι ίδιες, δεν θα αρπάζονταν²². Λοιπόν λένε οι Πέρσες πως από τη μεριά τους αυτοί, οι Ασιάτες, δεν έδωσαν καμιά σημασία που αρπάζονταν οι γυναίκες τους, οι Έλληνες όμως, για μια γυναίκα απ' τη Λακωνία ξεσήκωσαν μεγάλο εκστρατευτικό σώμα κι έπειτα πηγαίνοντας στην Ασία αφάνισαν το κράτος του Πριάμου. Πως, από το γεγονός αυτό θεωρούν τον ελληνικό κόσμο μια για πάντα εχθρό τους. Γιατί οι Πέρσες θεωρούν κτήμα τους την Ασία και τους βάρβαρους λαούς που την κατοικούν, ενώ έχουν σχηματίσει τη γνώμη ότι η Ευρώπη και οι Έλληνες είναι άλλος κόσμος²³.

15. Λοιπόν, έτσι λένε οι Πέρσες ότι έγιναν τα πράγματα, και στην άλωση της Τροίας βρίσκουν ότι έχει την αρχή της η έχθρα τους με τους Έλληνες. Όμως τα όσα ιστορούν οι Φοίνικες για την Ιώ δε συμφωνούν και τόσο με αυτά που ιστορούν οι Πέρσες· λένε δηλαδή ότι δεν κατέφυγαν σε αρπαγή για να τη φέρουν στην Αίγυπτο, αλλά ότι στο Άργος έσμιγε με τον караβοκύρη του πλοίου τους· κι όταν διαπίστωσε ότι έμεινε έγκυος, ο φόβος των γονιών της ήταν που την έσμπρωξε²⁴ να ταξιδέψει από μόνη της με το καράβι των Φοινίκων, για να μη βγουν στη φόρα οι πομπές της²⁵. Πέρσες λοιπόν και Φοίνικες αυτά λένε. Όσο για μένα, δε σκοπεύω να μιλήσω γι' αυτά, αν έτσι έγιναν ή κάπως αλλιώς, τον άνθρωπο όμως που προσωπικά πιστεύω ότι πρώτος άρχισε τις αδικοπραγίες εναντίον των Ελλήνων, αυτόν θα καταδείξω²⁶ και κατόπιν θα προχωρήσω στην εξιστόρησή μου, κάνοντας λόγο για μικρές και μεγάλες πόλεις ανθρώπων, χωρίς διαφοροποίηση. Γιατί όσες τον παλιό καιρό ήταν μεγάλες, οι πιο πολλές τους έχουν γίνει μικρές, ενώ αυτές που στην εποχή μου ήταν μεγάλες, στο παρελθόν ήταν μικρές²⁷. Έχοντας λοιπόν μάθει καλά την απόλυτη αστάθεια της ανθρώπινης ευτυχίας, θ' αναφερθώ και στις δυο με τον ίδιο τρόπο.

Ο Κροίσος
πρωταίτιος
της σύγκρουσης

16. Ο Κροίσος²⁸ ήταν Λυδός στην καταγωγή και γιος του Αλυάττη, βασιλιάς των λαών που κατοικούσαν από τον Άλυ ποταμό και δώθε²⁹, που, κυλώντας τα νερά του από τα νότια, ανάμεσα στους Συρίους και τους Παφλαγόνες³⁰, χύνεται κατά τον άνεμο του βοριά στη θάλασσα που ονομάζεται Εύξεινος Πόντος. Αυτός ο Κροίσος, πρώτος από τους βαρβάρους που μας είναι γνωστοί, άλλους από τους Έλληνες τους έκανε με τη βία φόρου υποτελείς³¹, κι άλλους τους προσεταιρίστηκε ως φίλους. Έκανε λοιπόν με τη βία φόρου υποτελείς τους Ίωνες και τους Αιολείς και τους Δωριείς που ζουν στην Μικρά Ασία και προσεταιρίστηκε ως φίλους του τους Λακεδαιμονίους³². Ενώ, πριν ανεβεί στον θρόνο ο Κροίσος, όλοι οι Έλληνες ήταν ελεύθεροι. Γιατί η εκστρατεία των Κιμμερίων³³ που χτύπησε την Ιωνία, κι ήταν προγενέστερη από τον Κροίσο, δεν είχε αποτελεσμα την καθυπόταξη των πόλεων, αλλά ήταν ληστρική επιδρομή.

Φοινικικό πλοίο σε ανάγλυφο του 8ου π.Χ. αι.

21 η μεγάλη ευθύνη: η άποψη ανήκει βέβαια στους Πέρσες.

22 αν δεν το ήθελαν οι ίδιες, δεν θα αρπάζονταν: λέγεται ειρωνικά από τους Πέρσες.

23 άλλος κόσμος: ο Ηρόδοτος πιστεύει ότι Ασία και Ευρώπη αποτελούν διαφορετικούς κόσμους. Η αντιπαράθεσή τους αποτελεί το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο τοποθετεί ο ιστορικός τη σύγκρουση Περσών-Ελλήνων (κύριο άξονα του έργου του).

24 έσμπρωξε: έσπρωξε, ώθησε.

25 οι πομπές της: οι ντροπές της, οι πράξεις που συνεπάγονται ντροπή· για το μύθο βλ. και Οδύσσεια ο 420 κε.

26 θα καταδείξω: περνάει στην έκθεση των αιτίων που προκύπτουν από την ιστορική έρευνα.

27 μεγάλες... μικρές: θα μπορούσαμε να παραστήσουμε την πορεία που διαγράφουν οι πόλεις στην ιστορία τους με την πορεία ενός τόξου. Το θέμα αυτό (κυκλική αντίληψη της ιστορίας*) θα συζητήσουμε στην τρίτη ενότητα. Προσέξτε και στην επόμενη φράση την πίστη του ιστορικού στην αστάθεια των ανθρώπινων πραγμάτων* και της τύχης.

28 Κροίσος: βασιλιάς των Λυδών. Από εδώ αρχίζει ο λυδικός λόγος* (: αφήγηση για τη χώρα των Λυδών).

29 από τον Άλυ ποταμό και δώθε: δυτικά από τον Άλυ ως το Αιγαίο.

30 Συρίους, Παφλαγόνες: οι Σύριοι είναι οι κάτοικοι της βόρειας Καππαδοκίας και όχι της Συρίας, που στον Ηρόδοτο αναφέρονται ως «Σύριοι οί έν Παλαιστίνη». Οι Παφλαγόνες κατοικούσαν στη χώρα που εκτείνεται από τον Εύξεινο Πόντο ως τη Γαλατία και από την Αρμενία ως τη Βιθυνία. Βλ. χάρτη 1, σ. 41.

31 φόρου υποτελείς: η υποτέλεια των ελληνικών πόλεων ήταν από τις πρώτες αιτίες των Μηδικών πολέμων. Ίωνες - Αιολείς - Δωριείς: οι ελληνικές φυλές που ίδρυσαν τις γνωστές, για το λαμπρό πολιτισμό τους, αποικίες στα παράλια της Μ. Ασίας.

32 Λακεδαιμονίους: για τη συμμαχία αυτή βλ. ενότητα 2, περίληψη σ. 25.

33 Κιμμέριοι: ζούσαν στην περιοχή της νότιας Ρωσίας (χερσόνησο Κριμαίας), από όπου εκδιώχθηκαν από τους Σκύθες (περίπου το 900 π.Χ.) και τράπηκαν στην Ασία. Οι επιδρομές τους στις ελληνικές πόλεις τοποθετούνται περίπου το 650-575 π.Χ. Με το ίδιο όνομα αναφέρεται και μυθικός λαός της δυτικής Ευρώπης (βλ. Οδύσσεια λ 15).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Στο προοίμιο ο συγγραφέας συστήνεται, παρουσιάζει το περιεχόμενο του έργου του και παίρνει θέση σε σχέση με όσα λένε οι Πέρσες και οι Φοίνικες. Να εντοπίσετε και να σχολιάσετε τα αντίστοιχα χωρία.
2. Να καταγράψετε τα έθνη που αναφέρει ο Ηρόδοτος στο προοίμιο και να σημειώσετε στο χάρτη (σ. 41) τα ταξίδια τους, με διαφορετικό για κάθε έθνος χρώμα. Τι μπορούμε να συμπεράνουμε για τις δραστηριότητές τους;
3. Ο Ηρόδοτος στο προοίμιό του χρησιμοποιεί τη λογική για να εξηγήσει τα γεγονότα και την ανθρώπινη συμπεριφορά, και όχι υπερφυσικές, μυθολογικές δυνάμεις, γι' αυτό και μπορεί να χαρακτηριστεί «ορθολογιστής». Να εντοπίσετε τα σημεία στα οποία στηρίζεται αυτή η άποψη.
4. *έβγαζαν και πουλούσαν τα εμπορεύματά τους [...]* μας λέει ο Ηρόδοτος, ενώ στην *Οδύσσεια* (ο 415-416) ακούμε από τον Εύμαιο: *τότε ήρθαν Φοίνικες θαλασσοξακουσμένοι / κλέφτες, παιγνίδια φέρνοντας χιλιάδες στο καράβι.* (α) Να αποδώσετε τις δύο σκηνές γράφοντας ένα σύντομο κείμενο. (β) Να συζητήσετε στην τάξη σας για τις μορφές που έχει σήμερα το εμπόριο και να αναζητήσετε επιβιώσεις παλαιότερων μορφών δίπλα στις σύγχρονες.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Συμπληρώστε τα κενά, συνοψίζοντας όσα μάθατε στην ενότητα αυτή:

Στο κυρίως προοίμιο ο συγγραφέας παρουσιάζει και Τα θέματα που θα πραγματευτεί στο έργο του ο Ηρόδοτος είναι:

Ο σκοπός του έργου του, σύμφωνα με τον συγγραφέα, είναι

Σύμφωνα με τους Πέρσες, αιτία της σύγκρουσης Ελλήνων-Περσών ήταν

Ο Ηρόδοτος θεωρεί ότι αιτία της σύγκρουσης ήταν

Παράλληλα κείμενα: προοίμια

Έκαταϊος Μιλήσιος ὧδε μυθεῖται· τάδε γράφω, ὥς μοι ἀληθῆα δοκεῖ εἶναι· οἱ γὰρ τῶν Ἑλλήνων λόγοι πολλοί τε καὶ γελοῖοι, ὥς ἐμοὶ φαίνεται, εἰσίν.

Μετάφραση: Ο Έκαταϊός ο Μιλήσιος λέει τα εξής: εξιστορώ τα γεγονότα αυτά, όπως νομίζω ότι πράγματι συνέβησαν· γιατί οι λόγοι των Ελλήνων είναι, καθώς μου φαίνεται, και πολλοί και καταγέλαστοι.

Θουκυδίδης Αθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, ὥς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου καὶ ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων.

Μετάφραση: Ο Θουκυδίδης ο Αθηναῖος έγραψε για τον πόλεμο των Πελοποννησίων και των Αθηναίων, πώς πολέμησαν μεταξύ τους, αρχίζοντας (να γράφει) αμέσως μόλις ξέσπασε ο πόλεμος και πιστεύοντας ότι θα πάρει μεγάλες διαστάσεις και ότι θα είναι πολύ πιο αξιόλογος από όσους είχαν προηγηθεί.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Αφού διαβάσετε ξανά το κυρίως προοίμιο του Ηροδότου και τα προοίμια του Έκαταίου και του Θουκυδίδη που σας δίνονται, να σημειώσετε ποια είναι τα κοινά στοιχεία και στα τρία προοίμια. Αυτά τα στοιχεία υπάρχουν στο προοίμιο της *Οδύσσειας*;

ΕΝΟΤΗΤΑ 2η

ΚΡΟΙΣΟΣ ΚΑΙ ΣΟΛΩΝ Ι 29–33

Εισαγωγικά στην ενότητα

Η συνάντηση Κροίσου-Σόλωνα εντάσσεται στην ενότητα που αφιερώνεται στη χώρα των Λυδών (κεφ. 6-94) και ονομάζεται «**λυδικός λόγος**»³⁴. Η αφήγηση αρχίζει από τον Κροίσο (τεχνική in medias res³⁵) και προχωρεί **αναδρομικά** (με την τεχνική της **αναδρομικής αφήγησης**³⁶) στους προδρόμους του: ο αρχηγός του οίκου, ο Γύγης, πήρε το θρόνο δολοφονώντας τον βασιλιά. Το μαντείο των Δελφών τον προειδοποίησε ότι για το φόνο θα πληρώσει ο πέμπτος απόγονός του, δηλαδή ο Κροίσος. Ο ιστορικός επανέρχεται στον Κροίσο μετά την αφήγηση και των γεγονότων της βασιλείας του πατέρα του Αλυάττη.

Θεματικά κέντρα

- Επίσκεψη του Σόλωνα στις Σάρδεις
- Το ερώτημα του Κροίσου
- Παραδείγματα ευτυχισμένων ανθρώπων
- Το νόημα της ευτυχίας
- Οργή του Κροίσου

Ο Σόλων
στην αυλή
του Κροίσου

I29. Αφού λοιπόν είχαν υποδουλωθεί³⁷ αυτοί και τους προσάρτησε ο Κροίσος στο βασίλειο των Λυδών, φτάνουν στις Σάρδεις³⁸, πόλη που γνώριζε τη μεγάλη ακμή της εξαιτίας του πλούτου, κι όλοι οι άλλοι σοφοί³⁹ από την Ελλάδα, που τύχαινε να ζουν εκείνη την εποχή –όπως έφερνε ο δρόμος του εκεί τον καθένα τους–, κι ανάμεσά τους ο Σόλων, πολίτης της Αθήνας· αυτός, αφού, ύστερ' από εντολή των Αθηναίων, έκανε τη νομοθεσία τους, αποδήμησε για δέκα χρόνια – έφυγε με καράβι τάχα για να περιηγηθεί τον κόσμο⁴⁰, αλλά βέβαια σκοπός του ήταν να μην αναγκαστεί να καταργήσει κάποιον απ' τους νόμους που έβαλε· γιατί κάτι τέτοιο δεν μπορούσαν να το κάνουν από μόνοι τους οι Αθηναίοι, επειδή είχαν δεθεί με μεγάλους όρκους, για δέκα χρόνια να πολιτεύονται σύμφωνα με τους νόμους που θα τους έβαζε ο Σόλων.

Σάρδεις: ερείπια από την άλλοτε πλουσιότατη πρωτεύουσα της Λυδίας. Στο βάθος το όρος Τμώλος.

34 λυδικός λόγος: με τον όρο «**λόγος**» (στην «*Ιστορίη*») εννοούμε την εκτεταμένη αφήγηση, με την οποία ο Ηρόδοτος διακόπτει την κύρια ιστορική αφήγηση, για να μας πληροφορήσει για λαούς και τόπους, έθιμα, αντιλήψεις, καθημερινή ζωή, μνημεία ακόμη και για την παλαιότερη ιστορία των εθνών που κατοικούσαν στη συγκεκριμένη χώρα. Ο ιστορικός μας παραθέτει «**λόγο**» για μια χώρα, όταν οι Πέρσες είναι έτοιμοι να εισβάλουν σ' αυτήν εφαρμόζοντας την επεκτατική τους πολιτική. Εξάιρεση αποτελεί ο «λυδικός λόγος», με τον οποίο αρχίζει η «*Ιστορίη*». Μπορείτε να καταλάβετε γιατί έκανε ο Ηρόδοτος αυτή την εξάιρεση; Προσέξτε επίσης ότι ο «λυδικός λόγος» αρχίζει με τον Κροίσο· στην επόμενη ενότητα θα δούμε ότι τελειώνει με τον Κροίσο, ο οποίος αποτελεί το κέντρο της ιστορικής αφήγησης. Αυτή η τεχνική ονομάζεται «**κύκλος**» ή «**κυκλική σύνθεση**».

35 in medias res (=στη μέση των πραγμάτων): αφηγηματική τεχνική σύμφωνα με την οποία ο αφηγητής δεν αρχίζει την ιστορία από την αρχή, αλλά από ένα κρίσιμο σημείο της πλοκής και έπειτα, με αναδρομή στο παρελθόν, παρουσιάζει τα γεγονότα που προηγήθηκαν χρονικά.

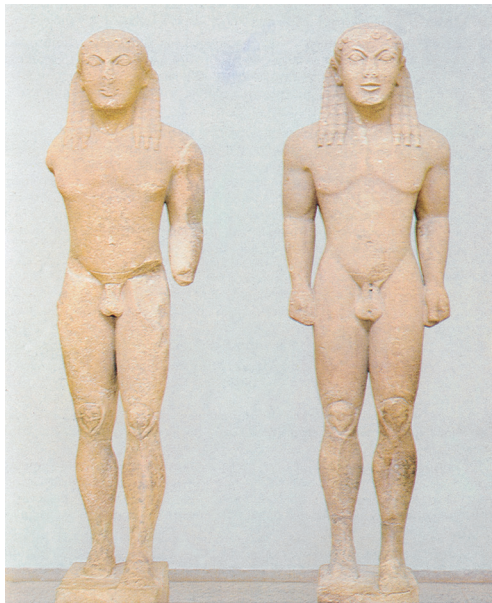
36 αναδρομική αφήγηση: η τεχνική κατά την οποία διακόπτεται η κανονική χρονική σειρά των γεγονότων, για να εξιστορηθούν συμβάντα του παρελθόντος (παρόμοια με το flash back του κινηματογράφου).

37 είχαν υποδουλωθεί: εννοεί (βλ. ενότητα 1) τους λαούς που κατοικούσαν δυτικά από τον ποταμό Άλυ ως το Αιγαίο· σ' αυτούς περιλαμβάνονται βέβαια και οι Έλληνες της Μ. Ασίας.

38 Σάρδεις: πρωτεύουσα της Λυδίας, πλουσιότατη πόλη, κτισμένη στις όχθες του Πακτωλού, για την άμμο του οποίου οι αρχαίοι έλεγαν ότι περιείχε χρυσό, από όπου προέρχονταν τα πλούτη του Κροίσου. Και σήμερα «Πακτωλός» μεταφορικά σημαίνει κρουνός (βρύση, πηγή) χρημάτων.

39 όλοι οι άλλοι σοφοί... Σόλων: πρόκειται για τους «επτά σοφούς»: είχαν την ικανότητα να παρουσιάζουν τη συμπύκνωση της σοφίας τους με τρόπο αποφθεγματικό (απόφθεγμα: έγκυρη γνώμη διατυπωμένη με λίγες λέξεις, «ρητό», «γνωμικό»). Είχαν μεγάλο κύρος και προστατεύονταν από τον Απόλλωνα. Κατά μία παράδοση συναντήθηκαν στην αυλή του Κροίσου με εξαίρεση τον Θαλή τον Μιλήσιο. Τον Σόλωνα (640-560 π.Χ.) και τη νομοθεσία του γνωρίσατε στο μάθημα της Ιστορίας.

40 τάχα για να περιηγηθεί τον κόσμο (πρωτότυπο «κατά θεωρίας πρόφασιν»): η φιλομάθεια ήταν συνήθως αιτία των ταξιδιών των σοφών, όπως ίσως και του ίδιου του Ηρόδοτου.

Τα αρχαιολογικά ευρήματα επιβεβαίωσαν τον ιστορικό. Τα αγάλματα των Κλέοβη και Βίτωνα είναι οι δίδυμοι κούροι του βου π.Χ. αι. Μουσείο Δελφών.

I30. Γι' αυτόν το λόγο λοιπόν και για να περιηγηθεί τον κόσμο ο Σόλων αποδήμησε απ' την πόλη του και πήγε στην Αίγυπτο, στην αυλή του Άμαση⁴¹, και, όπως είπαμε, και στις Σάρδεις, στην αυλή του Κροίσου. Και όταν έφτασε, τον φιλοξενούσε στ' ανάκτορά του ο Κροίσος· κατόπι, αφού πέρασαν δυο ή τρεις μέρες, με εντολή του Κροίσου υπηρέτες του γυρνούσαν τον Σόλωνα σ' όλα τα θησαυροφυλάκιά του⁴² και του έδειχναν όλους τους θησαυρούς του, που έδειχναν μεγαλοπρέπεια και πλούτο. Κι αφού αυτός τα είδε όλα και τα περιεργάστηκε, ο Κροίσος, όταν έκρινε ότι η στιγμή ήταν κατάλληλη, του έκανε την εξής ερώτηση: «Ξένε μου Αθηναίε, να, ως κι εμάς έφτασε μεγάλη φήμη για σένα, τόσο για τη σοφία σου όσο και για τις περιηγήσεις σου, που από φιλομάθεια επισκέφτηκες πολλές χώρες, για να τις σπουδάσεις⁴³· τώρα λοιπόν με κυρίεψε πόθος να σε ρωτήσω αν κιόλας είδες κάποιον πρώτον στην ευτυχία απ' όλους». Εκείνος λοιπόν έκανε αυτή την ερώτηση με την ιδέα ότι είναι ο πρώτος στην ευτυχία⁴⁴ απ' όλους τους ανθρώπους, όμως ο Σόλων, μακριά από κάθε κολακεία⁴⁵, αλλά κοντά στην αλήθεια, λέει: «Ναι, βασιλιά μου, τον Τέλλο τον Αθηναίο». Ο Κροίσος έμεινε άναυδος απ' την απάντηση και ρώτησε χάνοντας την ψυχραιμία του: «Λοιπόν, από πού

Το ερώτημα του Κροίσου: Ποιος είναι ο πιο ευτυχισμένος άνθρωπος;

βγάξεις το συμπέρασμα ότι ο Τέλλος είναι ο πρώτος στην ευτυχία;», κι ο άλλος είπε: «Ο Τέλλος πρώτα πρώτα, ζώντας σε πόλη που ευημερούσε⁴⁶, είχε παιδιά εξαιρετα στο σώμα και την ψυχή κι είδε και τα ίδια τους ν' αποχτούν παιδιά κι όλα να τους ζουν· κι ύστερα, αφού έζησε μια ζωή μέσα σ' όλα τα καλά –με τα μέτρα του τόπου μας⁴⁷– ήρθε να τη σφραγίσει λαμπρότατος θάνατος· δηλαδή, σε μάχη που έγινε των Αθηναίων με τους γείτονές τους στην Ελευσίνα, αυτός πήρε τα όπλα κι έτρεξε, έτρεψε σε φυγή τον εχθρό κι έπεσε ηρωικά· κι οι Αθηναίοι τον έθαψαν στον τόπο που έπεσε⁴⁸ με δημόσια δαπάνη⁴⁹ και του απένειμαν μεγάλες τιμές».

I31. Κι έτσι που με τον Τέλλο τον ερέθισε ο Σόλων λέγοντας πολλά για την ευτυχία του, ο Κροίσος τον ρωτούσε ποιον είδε δεύτερο ύστερ' απ' αυτόν, έχοντας την ιδέα ότι σίγουρα πια θα πάρει τη δεύτερη θέση. Κι ο άλλος είπε: «Τον Κλέοβη και τον Βίτωνα. Γιατί αυτοί, Αργείοι στην καταγωγή, ήταν αρκετά ευκατάστατοι και επιπρόσθετα με σώμα ρωμαλέο, όπως θα φανεί από τα εξής: και οι δυο κέρδισαν αθλητικές νίκες το ίδιο σημαντικές κι ακόμα υπάρχει γι' αυτούς η ακόλουθη παράδοση· τελούσαν γιορτή οι Αργείοι στη χάρη της Ήρας και το έθιμο απαιτούσε οπωσδήποτε τη μητέρα⁵⁰ τους να τη μεταφέρει

Επαναφορά του ερωτήματος. Νέα απάντηση του Σόλωνα

41 Άμασης: ο Ηρόδοτος τον χαρακτηρίζει φιλέλληνα. Θα τον συναντήσουμε στην ενότητα 7.

42 θησαυροφυλάκιά του: ο Κροίσος δείχνει πρώτα τους θησαυρούς του στον Σόλωνα και έπειτα τον ρωτάει. Γιατί νομίζετε ότι το έκανε αυτό;

43 ξένε μου... να τις σπουδάσεις: ο Κροίσος δείχνει στην προσφώνησή του μεγάλη εκτίμηση ή και θαυμασμό για τον Σόλωνα. Προσέξτε τι ακριβώς εκτιμά σ' αυτόν και ποια σημασία έχει για την ερώτηση που στη συνέχεια του υποβάλλει ο Λυδός βασιλιάς.

44 με την ιδέα ... στην ευτυχία: και μόνο η ιδέα που έχει ο Κροίσος για τον εαυτό του συνιστά για τους αρχαίους Έλληνες ύβρη, δηλαδή συμπεριφορά που ξεφεύγει από το μέτρο, από τα ανθρώπινα όρια· αλαζονεία. Η ύβρη προκαλεί τη νέμεση (τιμωρία) των θεών.

45 κολακεία... αλήθεια: στα μοναρχικά ή τυραννικά καθεστώτα η κολακεία ανθεί, είτε γιατί ο υπήκοος φοβάται είτε γιατί αποβλέπει στην εύνοια του άρχοντα.

46 πόλη που ευημερούσε... θάνατος: για τους αρχαίους Έλληνες η ευημερία του ατόμου δεν είναι δυνατή παρά μόνο σε σχέση με την ευημερία της πόλης· ο «ωραίος», ο ένδοξος θάνατος ήταν το επιστέγασμα μιας ευτυχισμένης ζωής.

47 με τα μέτρα του τόπου μας: στην ασιατική υπερβολή αντιπαραθέτει το μέτρο, μία από τις σπουδαιότερες ελληνικές αξίες. Πρβλ. *πάν μέτρον ἄριστον και μηδὲν ἄγαν* (=τίποτα υπερβολικό).

48 στον τόπο που έπεσε: τέτοια τιμή έγινε π.χ. στους νεκρούς της μάχης του Μαραθώνα (βλ. ενότητα 11, σ. 61)· η ταφή γινόταν κανονικά στον Κεραμεικό, αρχαίο νεκροταφείο της Αθήνας.

49 με δημόσια δαπάνη: δηλαδή με έξοδα της πόλης, ως ανταπόδοση για τις υπηρεσίες που της πρόσφερε. Και σήμερα αποδίδεται η ίδια τιμή σε νεκρούς.

50 τη μητέρα τους: ονομαζόταν Κυδίπη και ήταν ιέρεια της Ήρας.

στο ναό⁵¹ ζεμένο αμάξι, αλλά τα βόδια δεν έφτασαν απ' τα χωράφια στην ώρα τους· καθώς ο χρόνος δεν τους άφηνε περιθώρια, οι νεαροί μπήκαν οι ίδιοι τους κάτω απ' τις ζεύγλες κι έσερναν το αμάξι, ενώ το αμάξι κουβαλούσε τη μητέρα τους· κι αφού το μετέφεραν σαράντα πέντε σταδίου⁵² μακριά, έφτασαν στο ναό. Όταν το έκαναν αυτό και τους είδαν όλοι οι πανηγυριώτες, ακολούθησε το τέλος της ζωής τους, το ωραιότερο που μπορεί να γίνει· και με το περιστατικό τους ο θεός έκανε φανερό ότι για τον άνθρωπο είναι καλύτερος ο θάνατος απ' τη ζωή⁵³. Γιατί οι Αργείοι χύθηκαν γύρω απ' τα δυο παλικάρια και τους καλοτύχιζαν για τη σωματική τους δύναμη, κι απ' την άλλη μεριά οι γυναίκες του Άργους τη μητέρα τους, για τα παιδιά που της έδωσε ο θεός. Κι η μητέρα τους ν' αστράφτει απ' τη χαρά της και για τον άθλο των παιδιών της και για τα καλά λόγια του κόσμου· όρθια μπροστά στο άγαλμα προσευχόταν στη θεά να δώσει στον Κλέοβη και τον Βίωνα, τα παιδιά της, που την τίμησαν τόσο πολύ, ό,τι καλύτερο μπορεί να χαρίσει η τύχη σε άνθρωπο⁵⁴. Όταν τελείωσε την προσευχή της, τα δυο της παλικάρια έκαναν θυσίες κι έφαγαν και ήπιαν, έπεσαν να κοιμηθούν μες στο ναό και δε σηκώθηκαν απ' τον ύπνο τους, αλλά μ' αυτό τον τρόπο έφυγαν απ' τη ζωή. Και οι Αργείοι έκαναν τα αγάλματά⁵⁵ τους και τ' αφιέρωσαν στους Δελφούς, γιατί αναδείχτηκαν άντρες με ασύγκριτη αρετή».

Επαναφορά του
ερωτήματος.
Νέα απάντηση
του Σόλωνα

I32. Λοιπόν ο Σόλων παραχώρησε σ' αυτούς τη δεύτερη θέση στην ευτυχία, κι ο Κροίσος έξω φρενών είπε: «Ξένε Αθηναίε, τόσο λοιπόν είναι του πεταμού για σένα η δική μας ευτυχία, ώστε δε μας έχεις άξιους να παραβγούμε ούτε απλούς πολίτες⁵⁶». Κι ο άλλος του είπε: «Κροίσε, εμένα που ξέρω καλά ότι ο θεός είναι όλος φθόνο⁵⁷ και χαιρείται να φέρνει τα πάνω κάτω, με ρωτάς για την ανθρώπινη ζωή.

Γιατί στο μεγάλο διάβα της ζωής του⁵⁸ μπορεί κανείς ανεπιθύμητα πολλά να δει και πολλά να πάθει. Γιατί εγώ βάζω όριο της ζωής του ανθρώπου τα εβδομήντα χρόνια· [...] από αυτές τις μέρες, που μας δίνουν τα εβδομήντα χρόνια [...] καμιά τους δε μας φέρνει κάτι παρόμοιο με την προηγούμενή της. Έτσι λοιπόν, Κροίσε, όλα τα πάντα του ανθρώπου βρίσκονται στα χέρια της σύμπτωσης⁵⁹. Τώρα, βλέπω ότι εσύ έχεις μεγάλα πλούτη και είσαι βασιλιάς πολλών ανθρώπων· όμως εκείνο που με ρώτησες είναι πρόωρο να το πω για σένα, πριν μάθω ότι η ζωή σου βρήκε καλό τέλος⁶⁰. Γιατί κι ο πάμπλουτος δεν είναι πιο ευτυχισμένος απ' εκείνον που δεν έχει παρά μόνο το καθημερινό του, αν δεν τον συντροφεύει τύχη που του χαρίζει ευτυχισμένα τα τέλη της ζωής του μέσα σ' όλα τα καλά του. Γιατί πολλοί ζάπλουτοι άνθρωποι είναι δυστυχισμένοι, αντίθετα πολλοί, κι ας έχουν μέτρια κατάσταση, ευτυχισμένοι. Λοιπόν, ο πάμπλουτος, αλλά δυστυχισμένος, σε δυο μόνο σημεία υπερέχει από τον ευτυχισμένο, ενώ αυτός σε πολλά από τον πλούσιο, αλλά δυστυχισμένο· ο πρώτος έχει μεγαλύτερες δυνατότητες να ικανοποιήσει μια επιθυμία του ή να βαστάξει ένα μεγάλο χτύπημα που θα του έρθει, ο άλλος όμως υπερέχει απ' εκείνον στα εξής: δεν έχει βέβαια τις ίδιες δυνατότητες με εκείνον να τα βγάλει πέρα με τη συμφορά και την επιθυμία, αλλά αυτά τα κρατά μακριά του η ευτυχία του, όμως δεν του βρίσκεις κουσούρι, δεν ξέρει τι θα πει αρρώστια, δεν ξέρει τι θα πει συμφορά, καλότεκνος, ομορφάνθρωπος· τώρα, αν κοντά σ' αυτά έχει και καλά στερνά⁶¹, αυτός είναι

51 ναός: ο περίφημος ναός της Ήρας (Ηραίο) στο δρόμο από το Άργος στις Μυκήνες.

52 σαράντα πέντε στάδια: δηλαδή σε μια απόσταση 8.300 μ. περίπου. Το **στάδιο** (πληθ. οι στάδιοι & τα στάδια) ήταν μέτρο μήκους που ισοδυναμούσε με 184,87 μ. Ένα στάδιο αντιστοιχούσε με 600 πόδια ή 6 πλέθρα ή 100 οργιές ή 400 πήχεις.

53 καλύτερος ο θάνατος απ' τη ζωή: την απαισιόδοξη αυτή αντίληψη τη συναντάμε λίγες ακόμη φορές στον Ηρόδοτο, όπως και στον Όμηρο και τον Ησίοδο. Θυμηθείτε όμως από την Οδύσσεια την κάθοδο του Οδυσσέα στον Άδη και τη συζήτησή του με τον Αχιλλέα.

54 ό,τι καλύτερο... σε άνθρωπο / δε σηκώθηκαν απ' τον ύπνο τους: μπορούμε να διακρίνουμε την πίστη ότι ο θάνατος στον ύπνο (άρα ο «ανώδυνος») είναι ο καλύτερος, ακόμα και στην ακμή της ζωής. Ο θάνατος στον ύπνο φαίνεται πως είναι παλιό ευχετικό μοτίβο (=θέμα που το συναντάμε πολύ συχνά σε ευχές).

55 έκαναν τα αγάλματά τους: βλ. εικόνα σ. 19.

56 ούτε απλούς πολίτες: διαπράττει δεύτερη ύβρη, απαιτώντας να αναγνωρίζεται ανώτερος από τους άλλους ανθρώπους. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, χρησιμοποιεί ο Κροίσος πληθυντικό αριθμό για τον εαυτό του;

57 ο θεός είναι όλος φθόνο: η πεποίθηση για το «φθονερὸν θεῖον» είναι χαρακτηριστική στον Ηρόδοτο, στον οποίο ο «φθόνος» αποδίδεται μόνο στο θείο και είναι συνώνυμο της «νέμεσης» (=τιμωρίας). Η τιμωρία έχει στόχο να υποτάξει τον άνθρωπο στον κανόνα του μέτρου και να αποκαταστήσει την ηθική τάξη· «θεός» σημαίνει το θείο γενικά, δε δηλώνει μονοθεϊστική αντίληψη.

58 στο μεγάλο διάβα της ζωής του: για τον Σόλωνα ο μέσος όρος ζωής είναι τα 70 χρόνια.

59 στα χέρια της σύμπτωσης: η σύμπτωση, η τύχη («συμφορή» στο πρωτότυπο), παρουσιάζεται εδώ να εξουσιάζει τη ζωή του ανθρώπου, που γίνεται έρμαιο στα χέρια της.

60 καλό τέλος: τα ανθρώπινα πράγματα είναι εξαιρετικά **ασταθή** και **αβέβαια**, δεν μπορούμε να ξέρουμε τι μας επιφυλάσσει η τύχη ως την τελευταία στιγμή της ζωής μας.

61 καλά στερνά: καλό τέλος· πρβλ. τη χριστιανική ευχή: «χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνῶδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά».